

3. МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ЗАГРОЗИ, СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНІТАРНОГО ТА ЕПІДЕМІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

3.1. Управління у сфері біобезпеки та забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя

Під забезпеченням санітарного та епідемічного благополуччя слід розуміти діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, спрямованих на забезпечення стану здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини, коли показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території, умови проживання сприятливі для населення, а параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарними нормами.

Управління санітарно-епідемічним благополуччям включає функції:

- організаційні - зонування території, санітарне прогнозування, державна реєстрація небезпечних факторів, державний облік захворювань тощо;
- охоронні - медичне страхування, державна санітарно-епідемічна експертиза, державний санітарно-епідемічний нагляд, соціально-гігієнічний моніторинг, санітарний контроль, профілактичні щеплення, санітарна охорона території України, санітарно-епідемічне прогнозування;
- регуляторні - санітарне нормування, ліцензування, інформування про стан довкілля і здоров'я, організація гігієнічного навчання, гігієнічна сертифікація, гігієнічна регламентація, обов'язкові медичні огляди тощо;
- наглядові (контрольні) – за проведенням санітарних і протиепідемічних заходів, виконанням програм профілактики захворювань, дотриманням санітарного законодавства, санітарним наглядом за об'єктами господарювання тощо.

На теперішній час управління санітарно-епідемічним благополуччям забезпечується органами:

- загальної компетенції, для яких повноваження із забезпечення відповідного стану здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини є частиною загальних управлінських повноважень (Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування у частині делегованих їм повноважень);
- спеціальної компетенції (Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів та її територіальні органи) .

Спеціальними повноваженнями щодо управління у цій сфері наділені також Міністерство екології та природних ресурсів України, Державна служба України з питань праці, Державна інспекція ядерного регулювання України, Державна екологічна інспекція України.

Повноваження із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері протиепідемічного нагляду (спостереження) Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 року «Про внесення змін до Положення про Міністерство охорони здоров'я України» були покладені на Міністерство охорони здоров'я України. Для чого у сфері управління міністерства було утворено установу «Центр громадського здоров'я».

У складі ЄДСЦЗ у випадку надзвичайної ситуації організація забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя покладається на функціональну підсистему «Забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення». Створення такої підсистеми було покладено на МОЗ України, а з червня 2018 року – на Мінагрополітики через Держпродспоживслужбу.

Важливість біобезпеки та забезпечення санітарно-гігієнічного благополуччя підтверджується статистикою НС медико-біологічного характеру. Так, із 128 НС, що виникли у 2018 році, майже половина (61) – це НС медико-біологічного характеру, від яких постраждало 744 особи із 839, та загинуло 47 осіб із 168.

3.2. Стан інфекційної захворюваності

На кінець 2018 року в Україні було зареєстровано більше 6,80 млн випадків інфекційних захворювань (16 048,62 на 100 тис. нас.), з них більше 4,51 млн випадків (66,4%) серед дітей (59 311,46 на 100 тис. нас.)¹⁸.

За матеріалами державної статистичної звітності, захворюваність населення України на інфекційні хвороби у 2018 році порівняно з 2017 знизилася на 0,35 % – 6,807 млн випадків проти 6,830), у тому числі серед дітей до 17 років на 1,05 % (4,517 млн випадків у 2018 році проти 4,565 млн у 2017). Проте, за оцінкою відносних показників захворюваності (на 100 тис. населення), відмічається, як і в 2016 році, невелике зростання – до 0,6 %¹⁹ (табл. 3.1).

У 2018 році не реєструвалась захворюваність на бруцельоз, гострий поліомієліт, хворобу Брілла, висипний тиф, хворобу легіонерів, гарячку Ку, бруцельоз. Реєструвались поодинокі випадки: холери (1), черевного тифу (5), паратифу А,В,С та не уточнений (1), туляремії (2), сибірської виразки (5), лістеріозу (2), орнітозу (1), сказу (1), кліщового вірусного енцефаліту (5), геморагічної гарячки з нирковим синдромом (4), правця (19).

У 2018 році зросла захворюваність на сальмонельози (4,365/18,18 на 100 тис), хворобу Лайма (35,93 %/12,77 на 100 тис.), вірусний менінгіт (85,76 %/1,32 на 100 тис.), кір (11,13 %/125,47 на 100 тис.), краснуху (46,88 %/0,55 на 100 тис.), епідемічний паротит (16,67 %/ 0,92 на 100 тис.).

Захворюваність населення на ГКІ, не дивлячись на зменшення рівня захворюваності у 2018 році, як і раніше залишається однією із найбільш поширених - більше 100 тис. випадків на рік. Проте, у 2018 році рівень захворюваності на ГКІ, спричинені не встановленими збудниками та неточно визначені харчові токсикоінфекції, знизився порівняно із 2017 роком приблизно на 12 %, що на фоні невідомого зростання, починаючи з 2008 року, вселяє надію.

Не менш поширеними наразі в Україні, не дивлячись на зменшення рівня захворюваності у 2018 році, залишаються ентерити, гастроентерити, харчові токсикоінфекції спричинені іншими встановленими збудниками: у 2017 році було зареєстровано 60 715 вип.(142,55/100 тис.), а в 2018 році зменшення на 16,73 % - 50 560 вип. (119,20/100 тис.),

Відмічається зростання рівня захворюваності на сальмонельоз – 7 713 вип. (18,16 /100 тис.) у 2018 році проти 7 391 вип. (17,35/100 тис.) у 2017 році – зростання на 4,36 %. Актуальність сальмонельозу зумовлена його широким розповсюдженням, спорадичністю, частими спалахами та високим показником захворюваності серед дітей (41,93/100 тис. у 2018 році проти 41,40/100 тис. у 2017), постійним надходженням у торговельну мережу забруднених сальмонельозом м'ясопродуктів, які не були виявлені у процесі переробки тощо.

Все ще актуальною проблемою залишається ротавірусна інфекція, враховуючи зростання рівнів захворюваності впродовж більше 10 останніх років. У 2018 році рівень захворювання становив 13 268 вип./31,28 на 100 тис, що на майже на 27 % менше рівня 2017 року, та про тенденцію до зниження ще говорити зарано. Переважно інфекція вражає дітей до 17 років: питома вага їх складала 94,4 % у 2018 році та 96,6 % у 2017 році. Неблагополучна епідемічна ситуація спостерігається на більшості адміністративних територій.

¹⁸ Без урахування даних з тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, частини Донецької та Луганської областей.

¹⁹ За статистичними даними, наведеними на сайті ДУ «Центр громадського здоров'я МОЗ України». Режим доступу: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/inshi-infekciyni-zakhvoryuvannya/infekciyna-zakhvoryuvannist-naseleння-ukraini>

Захворювання на дизентерію в останні 20 років характеризується періодичними спадами та підйомами: зниження з 1995 по 1998 роки - з 65,6/100 тис. до 34,5/100 тис., різке зростання у 1999 році (33183 вип. - 66,6100 тис.), зниження після 2000 року, - до 2,14/100 тис. у 2016 році. В 2018 році знову відмічається спад захворюваності на шигельоз (дизентерію) на 14,71 % - 835 вип. (1,97/100 тис. проти 979 вип. (2,3/100 тис.).

3.3. Епідемічна ситуація та заходи щодо її стабілізації й попередження спалахів

У 2018 році зареєстровано 163 спалахи гострих кишкових інфекційних захворювань, під час яких захворіло 1 899 осіб, у тому числі 1 029 дітей (66,8 %). За кількістю спалахів не перевищено рівні минулого року, кількість постраждалих дещо нижча (у 2017 році захворіло 2 180 осіб, у тому числі 1 457 дітей - 54,2 %).

Спалахи реєструвались майже на всіх адміністративних територіях, за виключенням Закарпатської області. Найбільша кількість спалахів, як і в 2017 році, зареєстрована в Одеській області (32). Значна кількість спалахів, у порівнянні з іншими областями, спостерігається у Львівській області (17), Запорізькій області (10), Вінницькій та Донецькій областях (9). Не більше 10-ти спалахів зареєстровано у м. Києві (8), Дніпропетровській та Київській (7), Волинській, Миколаївській та Черкаській (6), Кіровоградській, Рівненській, Тернопільській та Харківській (5), Івано-Франківській, Полтавській та Чернівецькій (4), Житомирській, Хмельницькій та Чернігівській по 3, Луганській та Херсонській (2) та Сумській області (1).

У 2018 році змінилася етіологічна структура спалахів, так у 2017 році на першому місці були спалахи вірусної етіології (рота-, норовіруси) – 49 (30,1%), то у 2018 році збільшилась кількість спалахів, які викликані сальмонелами – 53 (32,5%) проти 38 спалахів у попередньому році, спалахів вірусної етіології зареєстровано 44 (27%). За 2018 рік іншими бактеріальними збудниками викликані 25 (15,3%) спалахів, проти 33 (20,2%) у 2017 році, вірусами гепатиту А – 21 (12,9%) проти 26 (16%) спалахів, 2 спалахи викликані шигеллами, що на рівні попереднього року. У 18 випадках збудника не встановлено (11%).

Виникнення спалахів гострих кишкових інфекційних захворювань пов'язане, у більшості випадків, з об'єктами, що мають важливе соціальне значення, зокрема навчальними закладами, закладами оздоровлення та відпочинку для дітей, об'єктами водопостачання, закладами громадського харчування тощо.

Найбільша кількість спалахів зареєстрована в організованих дитячих колективах, проте слід відмітити, що їх кількість дещо зменшилась, зокрема зареєстровано 89 спалахів, що складає 54,6% від загальної кількості спалахів, у яких постраждало 819 осіб, у тому числі 752 дитини проти 103 спалахів (63%) у 2017 році (1 323 особи, у тому числі 1 228 діти).

У 2018 році збільшилась кількість спалахів, які пов'язані з об'єктами ресторанного господарства та торгівлі, зареєстровано 51 спалах гострих кишкових інфекцій, захворілих 743 особи, у тому числі 138 дітей (18,6 %) проти 34 спалахів у 2017 році (захворіло 486 осіб), у тому числі 81 дитина (16,7 %).

Серед населення у побуті зареєстровано 23 спалахи, під час яких постраждало 337 осіб, з них 139 дітей (41, 2%) проти 26 спалахів у 2017 році, під час яких постраждало 371 особи, з них 148 дітей (39%).

Передача збудників інфекції найчастіше відбувалася харчовим - 74 (45,4%) - та контактно-побутовим - 64 (39,3%) – шляхами. Сприяли виникненню захворювань на кишкові інфекції такі фактори передачі збудника, як забруднені руки, посуд, предмети побуту (несвоєчасно ізольовані хворі (носії), як серед персоналу та і дітей а також порушення санітарно-гігієнічного та протиепідемічного режимів, правил особистої гігієни дітьми.

Забруднена вода стала причиною 6 спалахів, у тому числі один був пов'язаний із водою відкритих водоймищ (постраждало 220 осіб, з них 121 дитина) проти 7-ми спалахів у 2017 році (295 осіб, з них 151 дитина).

Причини та фактори передачі не встановлено у 17 спалахах (10,4%).

З метою встановлення причин і умов виникнення спалахів спеціалістами територіальних органів Держпродспоживслужби проведено відповідні санітарно-епідеміологічні розслідування всіх випадків.

У ході проведених розслідувань встановлено, що основними причинами, які сприяли виникненню спалахів, стали грубі порушення санітарного законодавства, зокрема:

- недостатній набір та площа приміщень харчоблоків;
- порушення поточності виробничих процесів приготування їжі;
- не дотримання товарного сусідства під час зберігання харчових продуктів, термінів та температурного режиму зберігання сировини та готової продукції;
- не дотримання технології приготування страв;
- не дотримання дезінфекційного режиму;
- недостатність або несправність технологічного обладнання, що використовується для сирови та готової продукції,
- відсутність маркування технологічного та прибирального інвентарю, кухонного посуду;
- допуск до роботи працівників без медичних оглядів, відсутність особових медичних книжок у окремих працівників;
- порушення правил особистої гігієни особами, які брали участь у приготуванні страв.

Відсутність супровідних документів на частину продукції, використання для приготування страв продуктів невідомого походження (під час перевірок були відсутні документи на продукцію або були сфальсифіковані).

У 2018 році розслідувано 81 випадок захворювання на ботулізм (постраждало 92 особи, у тому числі зареєстровано 46 випадків (55 постраждалих) пов'язані з уживанням рибних продуктів.

У 2017 році було розслідувано 88 випадків захворювань на ботулізм (постраждало 102 особи), 58 із них пов'язано з уживанням рибних продуктів, у тому числі 29 випадки - з рибопродуктами промислового виробництва.

У 2018 році більша частина рибної продукції, з якою пов'язані захворювання, була приготована самостійно або придбана у невідомих осіб у місцях стихійної торгівлі. Крім того, зареєстровано 15 випадків ботулізму (постраждала 21 особа), пов'язаних із рибною продукцією, яку придбано в магазинах та на офіційних ринках. За результатами розслідування цих випадків походження рибної продукції вдалося встановлено лише у 4-х випадках, в інших випадках документи на продукцію не представлено або сфальсифіковано.

Із зареєстрованих 7-ми летальних випадків 6 пов'язано із продукцією непромислового виробництва та в одному випадку рибну продукцію придбано в магазині, виробника встановити не вдалося.

У зв'язку із порушеннями, встановленими у ході розслідування спалахів та харчових отруєнь, тимчасово призупинялось функціонування 95 об'єктів (відповідно до розпоряджень територіальних органів Держпродспоживслужби, рішень місцевих органів виконавчої влади та керівників об'єктів). 90 осіб оштрафовано, вилучено з реалізації близько 670 кг небезпечної продукції, притягнуто до дисциплінарної відповідальності 16 посадових особи, відсторонено від роботи 53 працівника. Керівникам об'єктів надано 270 приписів, пропозицій, розпорядження щодо усунення виявлених порушень, встановлено контроль за їх виконанням.

Питання щодо виникнення спалахів розглядалося на 61 засіданні комісій з питань техногенно - екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, нарадах державних адміністрацій. Проводиться роз'яснювальна та просвітницька робота із висвітленням ситуації на офіційних веб-сайтах Держпродспоживслужби та її територіальних органів та заходах реагування з наданням інтерв'ю та коментарів працівниками та керівництвом Держпродспоживслужби на центральних та місцевих телеканалах.

Інфекційна захворюваність населення України
(порівняльний аналіз за 2017 – 2018 роки за даними ДУ «Центр громадського здоров'я МОЗ України»)

Найменування захворювань	Загальний рівень захворюваності						У тому числі діти до 17 років					
	2017		2018		Зниження (-), зростання		2017		2018		Зниження (-), зростання	
	абс	на 100 тис.	абс	на 100 тис.	випадки	%, рази	абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис. абс.	випадки	%, рази
Холера			1	0,00	1	вип					0	вип
Черевний тиф	6	0,01	5	0,01	-1	вип	3	0,04	1	0,01	-2	вип
Паратиф А, В, С та неуточнений	1	0,00	2	0,00	1	вип					0	вип
Інші сальмонельозні інфекції	7391	17,35	7713	18,18	4,36	%	3152	41,40	3193	41,93	1,30	%
Шигельоз	979	2,30	835	1,97	-14,71	%	729	9,57	584	7,67	-19,89	%
у т.ч. бактеріологічно підтверджений	863	2,03	743	1,75	-13,90	%	624	8,20	506	6,64	-18,91	%
Ентерити, коліти, гастроентерити, харчові токсикоінфекції, спричинені іншими встановленими збудниками	60715	142,55	50560	119,20	-16,73	%	43903	576,61	34547	453,63	-21,31	%
у т.ч. кампілобактеріальний ентерит	156	0,37	149	0,35	-4,49	%	146	1,92	134	1,76	-8,22	%
ентерити, спричинені ерсинією ентероколітика	92	0,22	97	0,23	5,43	%	65	0,85	57	0,75	-12,31	%
ротавірусний ентерит	18142	42,60	13268	31,28	-26,87	%	17517	230,06	12527	164,49	-28,49	%

Продовження таблиці 3.1

Найменування захворювань	Загальний рівень захворюваності						У тому числі діти до 17 років					
	2017		2018		Зниження (-), зростання		2017		2018		Зниження (-), зростання	
	абс	на 100 тис.	абс	на 100 тис.	випадки	%, рази	абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис. абс.	випадк и	%, рази
Гострі кишкові інфекції, спричинені невстановленими збудниками, та неточно визначені харчові токсикоінфекції	51502	120,92	45392	107,02	-11,86	%	33274	437,01	27891	366,23	-16,18	%
Інші протозойні кишкові хвороби	14050	32,99	12850	30,30	-8,54	%	8947	117,51	8613	113,10	-3,73	%
у т.ч. лямбліоз	11778	27,65	11069	26,10	-6,02	%	7354	96,59	7399	97,16	0,61	%
криптоспоридіоз	24	0,06	25	0,06	1	вип	10	0,13	10	0,13	0	вип
Туберкульоз органів дихання	20479	48,08	19804	46,69	-3,30	%	736	9,67	647	8,50	-12,09	%
з них підтверджений бактеріологічно та гістологічно	12506	29,36	12558	29,61	0,42	%	190	2,50	174	2,28	-8,42	%
у т.ч. туберкульоз легенів	19152	44,97	18716	44,13	-2,28	%	529	6,95	463	6,08	-12,48	%
з них підтверджений бактеріологічно та гістологічно	12131	28,48	12349	29,11	1,80	%	157	2,06	141	1,85	-10,19	%
Туляремія	1	0,00	2	0,00	1	вип					0	вип
Сибірська виразка			5	0,01	5	вип					0	вип
Бруцельоз	3	0,01			-3	вип					0	вип
Лептоспіроз	332	0,78	273	0,64	-17,77	%	15	0,20	12	0,16	-3	вип
Лістеріоз	11	0,03	2	0,00	-9	вип	4	0,05			-4	вип

Продовження таблиці 3.1

Найменування захворювань	Загальний рівень захворюваності						У тому числі діти до 17 років					
	2017		2018		Зниження (-), зростання		2017		2018		Зниження (-), зростання	
	абс	на 100 тис.	абс	на 100 тис.	випадки	%, рази	абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис. абс.	випадки	%, рази
Правець	18	0,04	19	0,04	1	вип	6	0,08	6	0,08	0	вип
Дифтерія			10	0,02	10	вип			3	0,04	3	вип
Кашлюк	2480	5,82	2214	5,22	-10,73	%	2424	31,84	2147	28,19	-11,43	%
у т.ч. паракашлюк	59	0,14	33	0,08	-44,07	%	57	0,75	31	0,41	-45,61	%
Менінгококова інфекція	326	0,77	269	0,63	-17,48	%	250	3,28	222	2,92	-11,20	%
Хвороба легіонерів	1	0,00			-1	вип					0	вип
Сифіліс	2628	6,17	2305	5,43	-12,29	%	37	0,49	30	0,39	-7	вип
Гонококова інфекція	4643	10,90	3960	9,34	-14,71	%	55	0,72	38	0,50	-31	%
Хвороба Лайма	3986	9,36	5418	12,77	35,93	%	505	6,63	571	7,50	13,07	%
Орнітоз			1	0,00	1	вип					0	вип
Рикетсіози	2	0,00	1	0,00	-1	вип					0	вип
у т.ч. хвороба Брілла					0	вип					0	вип
висипний тиф					0	вип					0	вип
плямиста гарячка			1	0,00	1	вип					0	вип
гарячка КУ	2	0,00			-2	вип					0	вип
Гострий поліомієліт					0	вип					0	вип
Сказ	2	0,00	1	0,00	-1	вип					0	вип
Кліщовий вірусний енцефаліт	4	0,01	5	0,01	1	вип					0	вип
Вірусний менінгіт	302	0,71	561	1,32	85,76	%	127	1,67	318	4,18	2,50	р
Вірусні гарячки та вірусні геморагічні гарячки	14	0,03	29	0,07	15	вип					0	вип

Продовження таблиці 3.1

Найменування захворювань	Загальний рівень захворюваності						У тому числі діти до 17 років					
	2017		2018		Зниження (-), зростання		2017		2018		Зниження (-), зростання	
	абс	на 100 тис.	абс	на 100 тис.	випадки	%, рази	абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис. абс.	випадки	%, рази
у т.ч. гарячка Західного Нілу	3	0,01	20	0,05	17	вип					0	вип
геморагічна гарячка з нирковим синдромом	3	0,01	4	0,01	1	вип					0	вип
Кір	4782	11,23	53219	125,47	11,13	р	3490	45,84	33673	442,16	9,65	р
Краснуха	160	0,38	235	0,55	46,88	%	131	1,72	138	1,81	5,34	%
Вірусний гепатит	12553	29,47	11971	28,22	-4,64	%	1337	17,56	1044	13,71	-21,91	%
у т.ч. гострий гепатит А	3128	7,34	2767	6,52	-11,54	%	1148	15,08	871	11,44	-24,13	%
гострий гепатит В	1424	3,34	1449	3,42	1,76	%	66	0,87	50	0,66	-24,24	%
гострий гепатит С	478	1,12	477	1,12	-0,21	%	8	0,11	10	0,13	2	вип
Хронічний вірусний гепатит	7343	17,24	7115	16,77	-3,10	%	77	1,01	72	0,95	-6,49	%
у т.ч. хр. гепатит В	1520	3,57	1574	3,71	3,55	%	33	0,43	31	0,41	-2	вип
хр. гепатит С	5757	13,52	5485	12,93	-4,72	%	42	0,55	40	0,53	-2	вип
Епідемічний паротит	336	0,79	392	0,92	16,67	%	256	3,36	299	3,93	16,80	%
Інфекційний мононуклеоз	6083	14,28	5482	12,92	-9,88	%	5125	67,31	4620	60,66	-9,85	%
Малярія	47	0,11	43	0,10	-4	вип			2	0,03	2	вип
Педикульоз і фтиріоз	15813	37,13	14227	33,54	-10,03	%	12300	161,54	10577	138,89	-14,01	%
Короста	7507	17,63	6633	15,64	-11,64	%	2874	37,75	2473	32,47	-13,95	%

Продовження таблиці 3.1

Найменування захворювань	Загальний рівень захворюваності						У тому числі діти до 17 років					
	2017		2018		Зниження (-), зростання		2017		2018		Зниження (-), зростання	
	абс	на 100 тис.	абс	на 100 тис.	випадки	%, рази	абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис. абс.	вип.	%, рази
Н.influenzae як причина хвороб, класифікованих в інших рубриках	24	0,06	75	0,18	3,13	р	16	0,21	42	0,55	26	вип
Гострі інфекції верхніх дихальних шляхів множинних або неуточнених локалізацій	6590976	15475,09	6543109	15426,44	-0,73	%	4435747	58257,73	4374394	57439,87	-1,38	%
Грип	22731	53,37	19201	45,27	-15,53	%	9491	124,65	10842	142,37	14,23	%
Носії збудників шигельозу	67	0,16	71	0,17	5,97	%	13	0,17	11	0,14	-2	вип
Носії збудників токсигенних штамів дифтерії			1	0,00	1	вип					0	вип
Носії збудників нетоксигенних штамів дифтерії	33	0,08	19	0,04	-14	вип	12	0,16	10	0,13	-2	вип
Носії збудників холери					0	вип					0	вип
Паразитоносії малярії					0	вип					0	вип
Всього	6830988	16038,62	6806915	16048,40	-0,35	%	4564959	59954,76	4516948	59311,73	-1,05	%
Всього (без носіїв)	6830888	16038,38	6806824	16048,19	-0,35	%	4564934	59954,43	4516927	59311,46	-1,05	%
Всього (без носіїв, грипу, ОРЗ)	217181	509,92	244514	576,48	12,59	%	119696	1572,05	131691	1729,23	10,02	%

За результатами аналізу санітарно-епідемічної ситуації на адресу обласних державних адміністрацій, профільних департаментів, управлінь, міських та районних адміністрацій, територіальних підрозділів Національної поліції направлені відповідні інформаційні листи з наданням конкретних пропозицій щодо недопущення ускладнення епідситуації.

З питань забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення проведено 132 засідання регіональних та місцевих комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

Серед населення та суб'єктів господарювання постійно проводилась санітарно-освітня та роз'яснювальна робота щодо профілактики гострих кишкових інфекційних захворювань та харчових отруєнь, розповсюджувались пам'ятки та листівки з цих питань. Прес-релізи щодо профілактики кишкових інфекцій та харчових отруєнь розміщені на сайтах Держпродспоживслужби та її територіальних органів. Фахівці Держпродспоживслужби брали участь у теле - та радіовиступах з цих питань на центральних та місцевих каналах (понад 10 тис.).

Стан імунізації.

Інфекційні хвороби небезпечні своїми ускладненнями, які можуть призвести до інвалідності, а деякі навіть до смерті. Інфекційні хвороби, від яких (або від тяжких ускладнень цих хвороб) можна захиститися за допомогою імунізації, передаються від інфікованої особи до здорової, як правило, повітряно-крапельним шляхом.

До інфекцій, виникненню яких можна запобігти щепленнями, відносять: кашлюк, дифтерія, правець, поліомієліт, кір, епідемічний паротит, краснуха, гепатит В, гемофільна інфекція, пневмококова інфекція, менінгококова інфекція, ротавірусна інфекція, вітряна віспа, гепатит А, папіломавірусна інфекція та інші.

Щороку завдяки щепленням у світі вдається зберегти 2,5 млн дитячих життів.

Колективний імунітет. Охоплення вакцинацією на рівні 95 % населення країни дозволяє забезпечити повноцінний захисту населення від спалахів та епідемій інфекційних хвороб, яким можна запобігти щепленнями – це називається колективний імунітет. Якщо рівень популяційного імунітету знижується, рівень захворюваності інфекціями, проти яких проводиться вакцинація, зростає. Що нижчий колективний імунітет, то вищі шанси виникнення спалахів та епідемій.

Календар щеплень. В різних країнах до Національного календаря щеплень включені різні інфекційні хвороби, для запобігання яких проводиться вакцинація. Перелік цих хвороб залежить від рівня інфекційної захворюваності в країні, фінансових можливостей, доведених наукою доказів щодо доцільності та ефективності вакцин, рекомендацій фахівців тощо.

Вакцинація в Україні проводиться у відповідності до Календаря щеплень, який розроблено з урахуванням міжнародного досвіду, і на сьогодні, за умови його дотримання, він є найоптимальнішим для забезпечення повноцінного імунітету.

Профілактичні щеплення населенню в Україні здійснюються відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 11.08.2014 № 551 «Про удосконалення проведення профілактичних щеплень в Україні». Наказом МОЗ України від 18.05.2018 № 947 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 04 червня 2018 р. за № 659/3211) внесені зміни до Календаря профілактичних щеплень в Україні.

В Календарі залишаються обов'язкові щеплення проти гепатиту В, туберкульозу, поліомієліту, дифтерії, кашлюку, правцю, кору, епідемічного паротиту, краснухи, гемофільної інфекції. Зміни стосуються щеплення проти туберкульозу, відмінено ревакцинацію в 7 років, дітей будуть вакцинувати один раз на 3-5 добу життя. Крім цього другу дозу вакцини проти гепатиту В перенесено з першого місяця життя дитини на другий, що дозволить застосовувати багатокomпонентну вакцину, яка буде давати захист відразу від декількох захворювань та зменшить кількість візитів до закладу охорони здоров'я.

Необхідно зазначити позитивну динаміку обов'язкової щепленості у 2018 році - рівень щепленості зріс Так, станом на 01.01.2019 виконання плану щеплень проти **туберкульозу серед дітей першого року життя** вакциною **БЦЖ** склало 84 % проти 83,6 % у 2017 році. Найнижчі показники виконання плану вакцинації проти туберкульозу в

Тернопільській та Харківській областях (по 74 %), Вінницькій та Івано-Франківській (77,1%, 77,5 %), Чернігівській (77,7 %) областях. Найвищі - у Сумській (97 %), Чернівецькій (94,2 %), Дніпропетроаській (92,8 %) областях²⁰.

Щепленнями первинним вакцинальним комплексом **проти поліомієліту** (три щеплення у 2, 4 та 6 місяців) за 2018 рік в усіх регіонах України було вакциновано 237 121 дитина у віці до одного року, що складає 69,2 % від запланованої кількості проти 51,9 % у 2017 році. Найнижчі показники охоплення вакцинацією проти поліомієліту у Волинській (43,1 %), Дніпропетроаській (46 %) областях, найвищі - у м. Київ (94,9 %), Полтавській (94,9 %) областях.

Первинним вакцинальним комплексом **проти кашлюку, дифтерії та правця** (три щеплення у 2, 4 та 6 місяців вакциною АКДП) проведено щеплення в усіх регіонах України 342 480 дітям у віці до одного року, що становить 67,5 % від запланованої до вакцинації кількості дітей, проти 53,2% у 2017 році. Найнижчі рівні охоплення вакцинацією проти цих інфекцій у Івано-Франківській (44,4 %) та Дніпропетроаській (46,7 %) областях. Найвищі - у м. Київ (92,7 %), Кіровоградській (93,1 %) області.

Станом на 01.01.2019 проти **кору, паротиту та краснухи** комбінованою вакциною КПК було вакциновано 331 128 дітей у віці до одного року, що становить 91 % від запланованої до вакцинації кількості дітей, проти 93,3% у 2017 році. Тобто, рівень імунізації проти цих інфекцій знизився, що спричинило підвищення рівнів захворюваності цими інфекціями у 2018 році. Захворюваність на кір зросла більш ніж у 11 разів, на краснуху – майже на 50 %. Найгірша ситуація в Івано-Франківській (78,9 %) та Харківській (80,8 %) областях, найкраща – у Кіровоградській (99,9 %), Миколаївській (99,2 %) областях та м. Києві (97,8 %).

Первинним вакцинальним комплексом **проти гепатиту В** (3 дози - у першу добу життя, 1 місяць, 6 місяців) в Україні вакциновано 298 677 дітей, що складає 82,9 % від запланованої кількості, проти 57% у 2017 році. Найнижчі показники охоплення вакцинацією проти вірусного гепатиту В у Івано-Франківській (72,3 %), Закарпатській (73,1 %), та Волинській (73,5 %) областях. Найвищі – у Херсонській (99,1 %), та Чернівецькій (98,7 %) областях.

Проте, не зважаючи на позитивну динаміку 2018 року, рівень імунізації в Україні залишається заниженим і за всіма плановими вакцинаціями не досягає необхідних 95 %.

3.4. Стан психологічного захисту населення

Нормативно – правове забезпечення психологічного захисту населення України

Статтею 38 Кодексу цивільного захисту України та пунктом 15 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій серед завдань і основних заходів у сфері цивільного захисту визначений психологічний захист населення, який передбачає координацію та здійснення заходів щодо зменшення та нейтралізації негативних психічних станів і реакцій серед населення, постраждалого внаслідок НС. Організація та здійснення заходів психологічного захисту населення покладаються на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Пропоную розглянути нормативно-правове регулювання проведення заходів психологічного захисту населення в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Згідно Наказу МВС України від 31.08.2017 № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій», при

²⁰ Згідно статистичними даними, наведеними на сайті ДУ «Центр громадського здоров'я МОЗ України». <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/imunizaciya/okhoplennya-sheplenniyami>
Режим доступу:

надзвичайних ситуаціях державного рівня за рішенням Голови ДСНС або особи, яка виконує його обов'язки, створюється зведена група екстреної психологічної допомоги для роботи з постраждалими, завданнями групи є:

- 1) вивчення реального стану психотравмуючих чинників та робота з інформацією, що буде доводитися до населення;
- 2) профілактика негативних проявів і зняття психоемоційного навантаження на населення та персонал;
- 3) надання рекомендацій представникам інших психологічних служб щодо подальшої роботи з постраждалим населенням.

Крім того Наказ МНС України № 148, від 27.02.2008 р. «Про створення позаштатних мобільних груп екстреної психологічної допомоги МНС» передбачає створення позаштатних мобільних груп екстреної психологічної допомоги за територіальним принципом розташування (центральна; східна; західна; південна), та їх оснащення.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 червня 2014 р. № 588-р «Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції» з 2014 року було організоване психологічне супроводження внутрішньо переміщених осіб (у складі Міжвідомчого координаційного штабу та регіональних штабів, на базі транзитних пунктів тощо), але станом на 16.05.2017 року дане розпорядження втратило чинність.

Крім того існує ряд нормативних документів інших міністерств і відомств загальнодержавного значення.

Так, постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1057 затверджений Порядок проведення психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності, який визначає механізм організації проведення психологічної реабілітації цих категорій осіб структурними підрозділами з питань соціального захисту населення;

Наказом Міністерства соціальної політики України від 01.06.2018 № 810 затверджений Стандарт психологічної діагностики та форм документів з організації психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності. Стандарт визначає зміст, обсяг, умови та порядок проведення психологічної діагностики як складової психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції, показники її якості для суб'єктів усіх форм власності та господарювання, які надають цю послугу;

Наказом МОЗ від 16.06.2014 № 398 затверджено Порядок надання психологічної підтримки постраждалим при надзвичайній ситуації. Цей Порядок визначає механізм надання психологічної підтримки постраждалим при надзвичайній ситуації не медичними працівниками.

Психологічне забезпечення – важлива складова державної політики у сфері цивільного захисту

Станом на 01.01.2019 у психологічній службі ДСНС налічується 131 посада, некомплект становить 7% (у 2017 році - 132 посади, некомплект 4%).

У 2017 року психологи надавали екстрену психологічну допомогу постраждалим та членам їхніх сімей унаслідок: руйнування житлового будинку в м. Суми вибуху газу у житловому будинку в м. Суми вибуху метану на шахті с. Глухова Львівської області вибухів боєприпасів у м. Балаклії Харківської області пожежі у житловому будинку у м. Одеса завалу у штольні поблизу с. Гарячківки Вінницької області пожежі на території дитячого оздоровчого комплексу в м. Одеса вибухів боєприпасів поблизу с. Калинівка Вінницької області вибуху газу у житловому будинку у м. Києві пожежі у с. Кадіївка Хмельницької області ДТП поблизу с. Коськів Хмельницької області.

Всього до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій було залучено 15480 рятувальників, з яких 97% надано психологічну допомогу.

Психологи ДСНС спільно з представниками державних та громадських (волонтерських) організацій надають психологічну допомогу внутрішньо переміщеним особам (у 2018 році 1041 особі, у 2017 році 6220 особам).

У 2018 році психологи надавали екстрену психологічну допомогу постраждалим та членам їхніх сімей унаслідок:

пожежі у багатоквартирному житловому будинку у м. Рівне пожежі у багатоквартирному житловому будинку у м. Хмельницький загибелі дитини на водоймі у м. Балта Одеської області евакуації населення внаслідок детонації боєприпасів на складі ЗСУ в с. Стара Миколаївка Донецької області

падіння крана в с. Хриплин Івано-Франківської міської ради зникнення туриста в горах Верховинського району Івано-Франківської області

загоряння пасажирського транспорту під час руху у Кіровоградській області

ДТП поблизу села Прибузьке Хмельницького району Хмельницької області

пожежі та детонації боєприпасів на території 6 арсеналу Міністерства оборони, що поблизу смт Дружба Ічнянського району Чернігівської області; нещасного випадку на водоймі у Балтському районі Одеської області. Всього до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій було залучено 8876 рятувальників, з яких 99% надано психологічну допомогу.

Одним із основних завдань психологічної служби ДСНС є супроводження службової діяльності.

Індивідуальною психодіагностикою охоплено 66 059 (у 2017 році – 100 573) осіб. З особами, які потребували психологічної допомоги, працювали психологи (у 2018 – 4 762, у 2017- 5 002).

З персоналом ДСНС проведено 3 267 тренінгових занять (2017 - 2005) та 3 153 додаткових заняття за психологічним напрямком.

Співробітникам служби порятунку і членам їхніх родин було надано 36 718 консультацій (у 2017 році – 39 262).

Заходами психологічного відновлення (лекції, дебрифінги, тренінги, консультації тощо) у 2018 році було охоплено 87% від загальної кількості осіб, які залучались до виконання завдань за призначенням на території проведення операції об'єднаних сил (2017 - 84%). З виявленими працівниками, які потребували психологічної допомоги працювали психологи і кожен другий її отримав.

Додатковою психодіагностикою було охоплено 2171 особу (кожного другого учасника АТО/ООС - 56%, у 2017 році - 82%).

Психологічну реабілітацію у 2018 році пройшло 8 учасників АТО/ООС, медико-психологічну на базі Медичного реабілітаційного центру «Одеський» - 250 осіб (2017 - 303).

У 2018 році психодіагностичними обстеженнями було охоплено 4 797 кандидатів на службу (у 2017 – 5 580). За результатами відбору 12% отримали негативний висновок щодо придатності і не рекомендовані до прийому на службу (у 2017 - 13%).

Продовжує функціонувати система психологічного відбору абітурієнтів до закладів освіти системи ДСНС. За звітний період було проведено відповідну роботу з 1 371 кандидатом, з них 12% виявили низький рівень інтелектуально-мотиваційної готовності і не рекомендовані до вступу (у 2017 році – 1 414 кандидатів, 14% отримали негативні висновки).

Вивчення соціально-психологічного клімату проводиться у всіх підпорядкованих підрозділах. У 2018 році соціально-психологічний клімат вивчено у 1 086 підрозділах цивільного захисту, охоплено 56 198 співробітників (у 2017 році – 2 066 підрозділів і 93 092 особи).

Протягом 2018 року підготовлено 3 672 довідки за результатами обстеження кадрового резерву для призначення на вищі посади (у 2017 – 2 907).

Одним із пріоритетних напрямків роботи керівників усіх рівнів є профілактика суїцидальних проявів серед персоналу ДСНС. У 2018 році зареєстровано три суїциди, що удвічі менше ніж у 2017 році.

3.5. Епізоотична ситуація

З метою підтримання контрольованої епізоотичної ситуації в країні, охорони території держави від проникнення особливо небезпечних збудників хвороб, захисту тварин та населення Держпродспоживслужба проводить комплекс обов'язкових протиепізоотичних заходів, спрямованих на недопущення занесення та поширення інфекційних захворювань, в першу чергу, спільних для тварин і людей.

Дані про інфекційну захворюваність тварин та птиці станом на 01.01.2019 наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Інфекційна захворюваність тварин та птиці станом на 01.01.2019

Захворювання	виявлено на 01.01.2017 (н/п)	виявлено на 01.01.2018 (н/п)	виявлено на 01.01.2019 (н/п)
Туберкульоз	0	0	0
Лейкоз	3	15	10
Сказ	1118	1356	1466
АЧС	91	163	145
Сибірка	1	1	2
Грип птиці	4	5	0

В Україні ніколи не реєструвались такі інфекційні небезпечні хвороби, як чума великої і дрібної рогатої худоби, контагіозна плевропневмонія ВРХ, везикулярний стоматит, африканська чума коней, блутанг.

Останній випадок **ящуру** в Україні реєструвався в 1988 році. З 1992 року в країні призупинена вакцинація проти ящуру. Основною стратегією контролю є недопущення завезення на території України сприйнятливих до ящуру тварин та продуктів з них із країн, територій яких мають статус стосовно ящуру нижчий, ніж в Україні. Щорічно Україна підтверджує статус держави вільної від застосування вакцинації шляхом надання інформації про вжиті заходи контролю до МЕБ.

Станом на 01.01.2019 завдяки проведенню діагностичних досліджень та вчасної організації заходів проти **туберкульозу ВРХ**, в Україні не залишилося жодного неблагополучного пункту щодо цього захворювання. За 2018 рік проведено понад 4,43 млн алергічних досліджень.

Ситуація щодо **лейкозу** залишається стабільною. Станом на 01.01.2019 в Україні залишилось 9 неблагополучних за лейкозом ВРХ пунктів, у тому числі по 2 неблагополучних пункти в Київській і Харківській областях та по 1 неблагополучному пункту в Дніпропетровській, Донецькій, Херсонській, Черкаській та Чернівецькій областях. Всього в неблагополучних пунктах залишилося 1 587 голів хворих на лейкоз тварин.

За минулий рік проведено більше 2,9 млн серологічних досліджень ВРХ на лейкоз.

На сьогоднішній день Україна вільна від **бруцельозу** тварин. З метою контролю захворювання, відповідно до вимог діючої Інструкції, проводяться щорічні планові профілактичні серологічні дослідження на бруцельоз бугаїв-плідників, корів, нетелів, телиць віком понад один рік, буйволів, баранів-плідників, вівцематок, що лишилися без приплоду, кнурів-плідників та основних свиноматок у всіх господарствах один раз на рік. У 2018 році державними лабораторіями ветеринарної медицини проведено 3,07 млн серологічних досліджень на бруцельоз.

За минулий рік зареєстровано 1 466 неблагополучних щодо **сказу** населених пунктів, що на 110 більше ніж за 2017 рік. Станом на 01.01.2019 залишилося 413 неблагополучних пунктів.

Спалахи хвороби відмічено в усіх областях та серед багатьох видів тварин, найбільше н/п зареєстровано у Вінницькій (217), Кіровоградській (115), Харківській (107), Черкаській (89) та Запорізькій (80) областях.

Порівняно з 2017 роком найбільше ускладнилася ситуація в Кіровоградській (+ 66 випадків), Вінницькій (+ 50), Миколаївській (+ 39), Сумській (+ 31) та Одеській (+ 22) областях.

Найбільше випадків сказу серед **собак** у 2018 році виявлено в Кіровоградській (38), Вінницькій (34), Харківській (29), Запорізькій (23) та Черкаській (20) областях.

Найбільше випадків сказу серед **котів** у 2018 році виявлено у Вінницькій (50), Харківській (48) та Черкаській (43) областях.

Найбільше випадків сказу серед **ВРХ** у 2018 році виявлено в Кіровоградській (17), Дніпропетровській (10), Харківській (10), Миколаївській (8) та Чернігівській (8) областях.

За минулий рік проведено понад 6,05 млн щеплень домашніх тварин проти сказу.

З вересня 2018 року проведено масштабну антирабічну пероральну вакцинацію диких м'ясоїдних тварин із застосуванням авіатранспорту. Для цього було заплановано використати 941,7 тис. доз антирабічної вакцини, якою мало бути оброблено 439,8 тис.км² території України (всі області).

Станом на 01.01.2019 оброблено майже всю заплановану територію за винятком:

Волинської області - оброблено 0 %;

Закарпатської області - оброблено 5,5 %;

Миколаївської області - оброблено 59 %;

Одеської області - оброблено 67 %;

Львівської області - оброблено 73 %.

Під час проведення комплексу ветеринарно-санітарних заходів у неблагополучних щодо сказу пунктах у 2018 році оздоровлено 1 498 пунктів.

Щодо **сибірки** ситуація в Україні контролюється завдяки обов'язковій вакцинації домашніх тварин. За минулий рік щеплено понад 4,18 млн сприйнятливих тварин. Останні 2 випадки захворювання зареєстровано в минулому році в Саратському районі Одеської області серед ВРХ.

У 2018 році в Україні не зареєстровано випадків **грипу птиці** (*останній випадок був зареєстрований у лютому 2017 року*).

Для контролю Держпродспоживслужбою проводяться постійні моніторингові дослідження на грип птиці, передбачені Державним планом моніторингу інфекційних хвороб птиці на території України.

За 2018 рік зареєстровано випадки грипу птиці серед домашніх птахів у 11 країнах Європи, у тому числі: Данія (37), Болгарія (28), Франція (27), Великобританія (21), Швеція (12), Нідерланди (9), Німеччина (6), Італія (5), Фінляндія (3), Ірландія (3), Словаччина (1).

В Росії за 2018 рік зареєстровано 82 випадки грипу птиці серед домашніх птахів.

Класична чума свиней серед домашніх тварин не реєструвалася з 1996 року. Територіальними органами Держпродспоживслужби проводиться вакцинація проти КЧС всього поголів'я свиней спеціалізованих господарств та особистих господарств населення. За 2018 рік щеплено проти КЧС понад 7,6 млн голів свиней. Постійно здійснюються обстеження поголів'я тварин у спеціалізованих господарствах і приватному секторі.

Залишається складною ситуація щодо захворювання на **африканську чуму свиней (АЧС)**. За 2018 рік в Україні виявлено 145 випадків АЧС (62 - приватний сектор, 31 - господарства, 39 - дикі, 13 - інфіковані об'єкти), що на 18 випадків менше порівняно з 2017 роком.

Найбільше випадків АЧС за минулий рік виявлено в Одеській (21), Рівненській (13), Херсонській (13), Донецькій (12) та Закарпатській (11) областях.

Статистика АЧС наведена у в таблиці 3.3

Порівняно з 2017 роком, коли захворювання реєструвалося в усіх областях України, в 2018 році вільними від АЧС залишилися Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська та Харківська області. Найбільш позитивна динаміка відмічена в Полтавській – мінус 13 випадків (8 – 2018, 21 – 2017), Луганській – мінус 6 випадків (4 – 2018, 10 – 2017) та Вінницькій – мінус 6 випадків (2 – 2018, 8 – 2017) областях.

Таблиця 3.3

Статистика АЧС в Україні 2016-2018 роки

Кількість випадків АЧС	За роками		
	2016	2017	2018
Всього	91	163	145
Домашні тварини:	84	119	93
- у т.ч. приватний сектор	62	90	62
- у т.ч. господарства	22	29	31
Дикі тварини	7	38	39
Інфіковані об'єкти	0	6	13

Найбільше погіршення ситуації з АЧС порівняно з 2017 роком відмічено в Одеській області – + 11 випадків (22 – 2018, 11 – 2017 р.), Донецькій – + 5 випадків (12 – 2018, 7 – 2017), Чернівецькій – + 5 випадків (7 – 2018, 2 – 2017), Херсонській – + 4 випадки (13 – 2018, 9 – 2017) та Сумській – + 4 випадки (6 – 2018, 2 – 2017) областях.

При цьому порівняно з 2017 роком відмічене загальне зменшення кількості випадків – на 11 % (163 випадки в 2017 році) та на 22 % – серед домашніх свиней (119 випадків у 2017 році).

На загальному фоні позитивної динаміки щодо поступового зменшення кількості випадків АЧС занепокоєння викликає збільшення кількості інфікованих об'єктів. У 2018 році виявлено 13 випадків АЧС у місцях виявлення трупів домашніх тварин поблизу населених пунктів. При цьому власників тварин встановлено не було, що свідчить про безвідповідальність та протиправні дії власників тварин.

Як і в минулому році найбільш різке ускладнення ситуації відмічено протягом червня-вересня (67 випадків), що пов'язано із сезонним проявом захворювання.

У результаті проведених заходів в Україні оздоровлено 129 із 145 виявлених у 2018 році неблагополучних за АЧС населених пунктів.

Під час проведення заходів з ліквідації АЧС протягом 2018 року в епізоотичних осередках вилучено та знищено майже 32 тис. голів свиней, у тому числі:

- приватний сектор – 3 072;
- спеціалізовані господарства – 28 819.

Інформація наведена у таблиці 3.4.

У ході моніторингу АЧС серед домашніх свиней, відповідно до Плану протиепізоотичних заходів з профілактики основних інфекційних і паразитарних хвороб тварин в Україні, у 2018 році досліджено 46,7 тис. проб (91,0 % до плану) та виявлено 232 позитивних.

Таблиця 3.4

Інформація щодо знищених тварин за 2016-2018 роки

Кількість	За роками, голів свиней			
	2016	2017	2018	Всього
Приватний сектор	6264	3958	3072	13294
Господарства	45383	31676	28819	105878
ВСЬОГО	51647	35634	31891	119172

Відповідно до інформації головних управлінь Держпродспоживслужби в областях у 2018 році відстріляні 3 053 гол. диких кабанів та виявлено рештки від 315 гол. загиблих кабанів. Інформація наведена у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Інформація щодо відстрілу поголів'я свиней у населених пунктах, неблагополучних за АЧС

	Відстріляні, голів тварин	Досліджено на АЧС, зразків	Позитивні результати, зразки
Моніторингові рейди	3053	2803	32
Виявлені рештки диких кабанів	315	88	40

Під час відстрілу було відібрано 2 891 проб біоматеріалу для проведення лабораторного дослідження на АЧС (35,3 %) та виявлено 72 позитивних зразки.

3.6. Фітосанітарний стан агроценозів та запобігання надзвичайним ситуаціям у сфері захисту рослин

Аналіз фітосанітарного моніторингу свідчить, що за вегетаційний період у 2018 року фітосанітарний стан можна характеризувати як помірно напружений. На переважній більшості площ не спостерігалось масового розвитку шкідливих об'єктів, які б призвели до загибелі врожаю. Однак, деякі з понад 400 ентомологічних і фітопатологічних об'єктів, за якими ведеться фітосанітарний нагляд, спричиняли не аби який клопіт сільгоспвиробникам, що змушувало їх витратити додаткові кошти для збереження врожаїв.

До найшкідливіших організмів, які повсюди шкодили, здебільшого осередково належать мишоподібні гризуни, стебловий (кукурудзяний) метелик, листогризучі та підгризаючі совки, а також у Степу й Лісостепу – клоп шкідлива черепашка, подекуди саранові, лучний метелик, інші спеціалізовані шкідники зернових, технічних, овочевих культур, плодкових та виноградних насаджень.

Мишоподібні гризуни. Найпоширенішими в посівах та інших стаціях у 2018 р., як і в попередні роки, були полівка звичайна й гуртова, миші: хатня, лісова, польова та курганчикова. Впродовж літа, враховуючи періоди аномально високих температур повітря, перегрівання ґрунту, суттєвого зростання чисельності шкідників до вересня не відбулося. Міграція гризунів на стерню, площі овочевих та просапних культур розпочалась на початку серпня, найвищою їх чисельність залишалась в багаторічних травах та на неорних землях. Восени сприятливі погодні умови та наявність кормової бази сприяли деякому зростанню чисельності шкідників та їх масовому переселенню на сходи озимих культур.

За даними осінніх спостережень повсюдно на озимині в середньому нараховувалось 0,4-2,5, осередково до 4 жилих колоній на га (Львівська, Тернопільська, Черкаська, Чернівецька обл.), в багаторічних травах 0,7-4,8, макс. 6-9 колоній на га (Волинська, Вінницька, Житомирська, Київська, Рівненська, Чернівецька обл.), на неорних землях середня чисельність складала 0,8-5,3, макс. 7-9 (Житомирська, Рівненська, Сумська, Черкаська, Чернівецька обл.).

Загальний рівень заселення орних та неорних земель суттєво не змінився порівняно з минулим роком, і становив 38 % проти 36 % в минулому році, за чисельності 2,1 жилих колоній на га. Найвищий рівень заселеності площ відмічено у Кіровоградській та Дніпропетровській областях Степу, де на 47-59 % заселених площ обліковували 0,5-1,2 жилих колоній на гектар. У Вінницькій, Київській, Сумській, Хмельницькій, Чернівецькій областях Лісостепу на 48-67 % площ обліковували 2-3,6 жилих колоній на га.

У Волинській, Закарпатській, Житомирській та Львівській областях на Поліссі обліковували 2-3,6 жилих колоній на гектар на 45-53 % обстежених площ.

На площах орних земель найвищий рівень заселеності мишоподібними гризунами становив 52-63 % за чисельності 1,4-2,3 жилих колоній на га (Вінницька, Кіровоградська, Львівська, Сумська,

Харківська обл.). В неорних землях найвищий рівень заселення сягав 82-100 % обстежених площ за чисельності 1-5,6 жилих колоній на га (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька, Чернівецька, обл.).

Восени популяція мишоподібних гризунів відзначалась високими показниками життєздатності: наявністю переважно 75-100 % жилих колоній, співвідношенням самиць і самців 51:49, в розмноженні брали участь 30-70 % самиць з 3-8 ембріонами на кожен, популяції різновікові (5-67 % молодих і 33-90 % дорослих), що свідчить про високу потенційну можливість їх масового розмноження і шкодочинності. Захисні заходи були проведені на площі 0,97 млн га.

Стебловий (кукурудзяний) метелик. Останніми роками спостерігається зниження чисельності популяції стеблового метелика майже повсюди в країні, проте він залишається одним з найнебезпечніших шкідників зернової та цукрової кукурудзи, осередками проса, соняшника та інших товстостеблових культур та бур'янів. Пошкоджуючи рослини кукурудзи, стебловий кукурудзяний метелик створює умови для проникнення збудників хвороб: пухирчастої сажки, фузаріозу, цвілі качана. В результаті, втрати урожаю можуть становити від 12 до 25 %. У Степу стебловий метелик розвивався в двох поколіннях, у Лісостепу й Поліссі – в одному поколінні. Факультативним був розвиток другого покоління на території Київської та Закарпатської областей.

У Степу перед збиранням врожаю зернової кукурудзи заселеність обстежених площ культури становила 37 %, що на рівні минулорічних показників, з чисельністю 1,3 гусениць на рослину. Фітофагом було пошкоджено 2-16 % стебел та 1-24 % качанів. Високу шкідливість фітофага відмічали у Троїцькому та Біловодському районах Луганської області. Максимально високі показники пошкодженості стебел (37 %) було зафіксовано в Кривозерському районі Миколаївської області та качанів (43 %) у Лиманському районі Донецької області.

У Лісостепу в середньому заселеність обстежених площ фітофагом становила 62 %, де було пошкоджено 3-27 % стебел та 1,1-20 % качанів за чисельності 1-1,9 екз. на рослину. Найбільша шкідливість метелика зафіксована в Охтирському районі Сумської області, де пошкодженість стебел та качанів становила 61 та 65 % відповідно. Також осередки високої шкідливості були відмічені в господарствах Володарського, Кагарлицького, Тетіївського, Переяслав-Хмельницького районах Київської області, Лиснянському районі Черкаської області, Борщівському та Лановецькому Тернопільської області.

На Поліссі фітофагом було пошкоджено 4-6,4 % стебел та 1,6-8 % качанів. За даними осінніх обстежень 33% площ посівів кукурудзи на Поліссі заселені метеликом з чисельністю 1,2 гусениць на рослину, що на рівні минулорічних показників.

Захисні заходи були проведені на площі 1,5 млн га.

Листогризучі совки. В посівах сільськогосподарських культур в угрупованні листогризучих совок у всіх зонах домінували совка-гамма і капустияна, у Степу та Лісостепу - бавовникова совка. Повсюдно були поширені С-чорна та люцернова совки, осередково шкодили карадринна, конюшинова, городня, інші види. Середня чисельність гусениць совок у вегетаційний період становила 0,2-1,6, макс. 3 екз. на кв.м. Осередково в господарствах Запорізької, Кіровоградської, Миколаївської (бавовникова совка), Київської, Волинської (капустияна совка), Рівненської, Кіровоградської (совка-гамма) обліковували 4-6, макс. до 8 гусениць на кв.м (соняшник).

Листогризучими совками було пошкоджено 5-12 % рослин соняшнику (листя, кошики), кукурудзи (качани), ріпаку, гороху, сої, цукрових буряків, овочевих, інших культур в основному в середньому ступені. Найбільш шкідливою була бавовникова совка, яка в осередках пошкодила до 36 % соняшнику (Запорізька обл.), 18 % (Черкаська обл.) та 30-45 % рослин кукурудзи (Запорізька, Миколаївська обл.). В окремих господарствах Закарпатської, Житомирської, Хмельницької областей капустияною совкою було пошкоджено до 15 % рослин капусти, озимого ріпаку, цукрових буряків. Совкою-гамма у Черкаській області на окремих площах пошкоджено до 22 % цукрових буряків.

Підгризаючі совки (озима, оклична) в усіх зонах розвивалися у двох поколіннях. Чисельність і шкодочинність їх збільшилися проти показників минулого року. В більшості областей у просапних, овочевих культурах, озимині середня чисельність гусениць першого і другого поколінь складала 0,5-1,2, макс. 2-3 екз. на кв.м зареєстрована в осередках Волинської (на картоплі), Запорізької, Київської, Луганської (на соняшнику), Миколаївської областей. У господарствах Кіровоградської, Луганської та Миколаївської областей виявляли 4-6 гусениць на кв.м.

Ними було пошкоджено 0,3-8 % рослин сільськогосподарських культур у слабкому, середньому і подекуди сильному ступенях. У господарствах Луганської області пошкоджено до 15 % соняшнику, осередково у Миколаївській та Вінницькій відповідно 20 та 50 % сходів озимого ріпаку, макс. до 67% бульб картоплі у Волинській областях.

Саранові Кількість саранових та їх поширення в останні роки залишаються на низькому рівні. У період вегетації ці шкідники заселили 35,1 тис. га або 2 % площ від обстежених і були представлені переважно нестадними видами (блакитнокрила, чорносмугаста кобилки, мала хрестовичка та ін.), а також одиночною фазою італійського пруса та перелітної (азіатської) сарани. Середня чисельність шкідників була на рівні 2017 р. і становила 1,3, макс. 2 (Запорізькій обл.), осередково 5-8 екз. на кв.м (Донецька, Запорізька, Київська обл.), в локальних осередках у Миколаївській області на неугіддях до 22 екз. на кв.м. Розвивалися саранові переважно на неорних землях, де в слабкому ступені пошкодили 1-5, макс. 7-10 % рослин в окремих господарствах Запорізької, Кіровоградської, Київської, Миколаївської областей, до 20 % рослин на неорних землях в Донецькій області.

В ДПДГ «Асканія Нова» Херсонської області італійським прусом в осередках по краю посівів сої за чисельності 50-100 екз. на кв.м було знищено рослини на площі 12 га. Осередки високої чисельності сарани були локалізовані на площі 54 га.

Перелітна (азіатська) сарана розвивалась за низької чисельності, не утворювала стадну фазу. В Дніпропетрівській області, за стовідсоткового заселення обстежених 1,5 тис. га (очерети рибгоспів Петриківський, Самарський), чисельність становила 1,9-7 екз. на кв.м. У Миколаївській області в осередку поширення азіатської перелітної сарани (Веселинівський район, плавні р. Чичиклія), шкідника не виявлено.

За даними осінніх ґрунтових обстежень, проведених на 369,9 тис. га, ворочки саранових виявлені на 9,12 тис. га (2 % обстежених площ), в основному у степовій зоні, зі щільністю 0,2-0,8, в середньому 0,5 екз. на кв.м, що приблизно на рівні минулого року. Найбільша середня щільність ворочок виявлена у Луганській області (0,8 екз. на кв.м). Максимальна щільність ворочок в осередках Дніпропетровської області складала від 2 до 6 екз. на кв.м. Зважаючи на невисоку щільність ворочок саранових, масове розмноження цих шкідників у наступному році не очікується.

Лучний метелик. Агрокліматичні умови вегетаційного періоду 2018 р. негативно вплинули на розвиток лучного метелика, який знаходився на низькому рівні, популяція шкідника перебувала в депресії. У Степу шкідник розвивався переважно в трьох поколіннях, у центральних та північних областях (Київська, Черкаська) Лісостепу - в двох поколіннях.

Гусениці фітофага перезимувалою покоління у посівах просапних культур, багаторічних травах та інших угіддях за чисельності 0,5-1,2, макс. 3 екз. на кв.м пошкодили 1-4 % (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Херсонська обл.) рослин сої, соняшника, просапних культур та багаторічних трав у слабкому ступені.

Обмеження чисельності фітофага другого і особливо третього покоління було зумовлене спекотною та посушливою погодою в липні-серпні, коли всихала частина яйцекладок і гусениць молодших віків. Однак, гусениці другого і третього поколінь на різних культурах за чисельності 0,5-3 екз. на кв.м осередково пошкодили в слабкому ступені до 6% рослин сої, кукурудзи, соняшника, томатів та інших сільськогосподарських культур. Живлення гусениць було обмежене внаслідок передчасного дозрівання сільськогосподарських культур. Захисні заходи проводились переважно проти першого і другого покоління гусені у Дніпропетровській, Кіровоградській, Луганській областях на 11,7 тис. га (вдвічі менше ніж торік).

Зернові культури, передусім колосові, потерпали в Степу та Лісостепу від клопів, зокрема шкідливої черепашки. Заселеність посівів озимих і ярих зернових колосових у фазу наливу зерна в 2018 році в Степу становила 64 % (в 2017 р. – 59 %), в Лісостепу 45 % (в 2017 – 40 %), середня чисельність личинок шкідника 1,5 і 0,4 екз. на м² відповідно, що майже на рівні минулорічних показників (у 2017 р. – 1,5 і 0,6 екз. на м²). У межах областей показники чисельності личинок у посівах в останні роки також були близькими та коливались у Степу від 0,5 до 3,3, Лісостепу 0,2-0,9 екз. на м². В осередках Донецької, Луганської, Херсонської та Черкаської областей максимальні показники чисельності личинок коливались у межах від 2 до 5, у Запорізькій становили 7, Кіровоградській - 8 та Миколаївська до 12 екз. на м².

Середній рівень пошкодження зерна озимої пшениці клопами становив 0,5-1,8 %, мінімальний 0,01-1 %, макс. 2-4%, в окремих партіях з необроблених посівів від 4 до 12 %. Своєчасне регулювання чисельності спеціалізованих шкідників зернових колосових культур через обприскування (оброблено понад 5,5 млн га, в тому числі проти клопа шкідливої черепашки - біля 2,6 млн га) інсектицидами забезпечило збереження кількісного складу та якості зерна.

Фітосанітарним моніторингом виявляється щорічне збільшення захворюваності зернових культур. Зокрема, на грибокві - кореневі гнилі, іржасті, борошнисту росу, септоріоз, гелмінтоспоріоз, піренофороз, ринхоспоріоз, інші плямистості, бактеріальні та вірусні - чорний зародок, мозаїка пшениці, жовта карликовість ячменю тощо. Оздоровлення посівів сільськогосподарських культур від хвороб здійснено на 6,7 млн га.

Плантації цукрових буряків в усіх бурякосійних областях заселялися звичайним буряковим та іншими видами довгоносиків, блішками, попелицями, щитоносками. Повсюди мали поширення церкоспороз, фомоз, борошниста роса, альтернاریоз, подекуди, вірусні мозаїка й жовтяниця. Захисні заходи були проведені на площі 0,96 млн га. Перенасичення сівозміни соняшником, порушення технології вирощування та погодні умови вегетації були основними чинниками, які вплинули на перебіг фітосанітарної ситуації в посівах цієї олійної культури. На рослинах розвивалися геліхризова попелиця, трипси, клопи, в кошиках жилилися гусениці соняшnikової вогнівки, бавовникової совки, лучного метелика. В південних регіонах – соняшникові шипоноска та вусач, паразитував вовчок соняшниковий. Скрізь рослини хворіли на пероноспороз, білу та сіру гнилі, фомоз, септоріоз, осередково фомопсис. Захисні заходи були проведені на площі біля 2 млн га.

У посівах ріпаку найшкідливішими були ріпакові квіткоїд, листоїд, прихованохоботники, пильщики, хрестоцвіті клопи, попелиця, білани, подекуди оленка волохата, капустиана стручкова галиця. Навесні, після відновлення вегетації, на ослаблених рослинах озимого ріпаку виявляли бактеріоз, чорну ніжку, снігову плісняву, поширення яких в подальшому дещо стримували посушливі умови. Захисні заходи були проведені на площі 3,2 млн га.

Напруженість фітосанітарної ситуації в посівах, окрім шкідливих комах і хвороб, спричиняла висока забур'яненість полів, зростання якої відбувається зокрема за мінімалізації обробітку ґрунтів, що призвело до високої потенційної засміченості ґрунту насінням і вегетативними зачатками бур'янів.

Реалізація заходів запобігання надзвичайних ситуацій у сфері захисту рослин дала змогу не допустити господарсько-відчутних пошкоджень посівів та втрати урожаю сільськогосподарських рослин від шкідників, хвороб та бур'янів.

У 2018 році всього для захисту сільськогосподарських культур від шкідників, хвороб і бур'янів використано 42,3 тис. тонн пестицидів, що дало змогу провести захисні заходи на площі 49,1 млн га. В тому числі використано інсектицидів – 4,5 тис. тонн, оброблено 12,8 млн га; фунгіцидів – 8,5 тис. тонн, на площу 11,8 млн га; гербіцидів - 24,6 тис. тонн на площу 21,6 млн га, інші пестициди на площі 0,9 млн га. В тому числі біометод застосовано на площі біля 2 млн га.

3.7. Захист лісів від шкідників і хвороб

Важливим напрямком діяльності підвідомчих підприємств, який потребує здійснення комплексу організаційних та практичних заходів, є захист лісів від шкідників і хвороб та іншого негативного впливу.

Станом на 01.01.2019 загальна площа всихання лісів становить 413 тис. га, з них: сосни звичайної – 222 тис. га, ялини європейської – 27 тис. га, дуба звичайного – 100 тис. га та інших насаджень – 64 тис. гектар.

На початок 2018 року загальна площа осередків шкідників і хвороб лісу становила 686 тис. га, протягом року виникло нових осередків 174 тис. га, ліквідовано у 2018 році заходами боротьби і затухло під впливом природних факторів 205 тис. га, залишок осередків на кінець року склав 655 тис. га.

Підвідомчими підприємствами розроблено 11,9 тис. га пошкоджених вітровалами та вітроломами насаджень, що становить 89 % по площі та 93 % по масі від загального об'єму пошкоджених насаджень.

В минулому найбільше страждали від шкідників і хвороб лісу штучно створені ліси на Півдні та Сході України, але останнім часом, в зв'язку з сприятливими кліматичними умовами, розповсюдження шкідників і хвороб лісу охопило всю територію України.

Роботи із захисту лісів здійснює державна спеціалізована лісозахисна служба, яка організована на базі 7 державних спеціалізованих лісозахисних підприємств.

До завдань зазначеної служби входять нагляд, облік шкідників і хвороб лісу, проведення лісопатологічних обстежень, призначення та проведення лісозахисних заходів, методична допомога працівникам державної лісової охорони на місцях.

Пріоритетним напрямком діяльності державної лісозахисної служби є розробка та впровадження у практику біологічних засобів боротьби зі шкідниками лісу. Такі засоби не шкідливі для людини та довкілля і застосовуються в густонаселених районах України і в лісах, де використання хімічних засобів боротьби заборонено. Цим напрямком активно займається державне спеціалізоване лісозахисне підприємство «Харківлісозахист».

Винищувальні заходи боротьби в осередках шкідників лісу проведено на площі 7,2 тис. га, з них 4,9 тис. га в лісах підвідомчих підприємств, в т.ч. по видах шкідників: сосновий п'ядун – 3,7 тис. га; зірчастий та червоноголовий пильщик – ткачі – 1,5 тис. га; рудий сосновий пильщик – 1,5 тис. га; звичайний сосновий пильщик – 0,5 тис. га.

З метою розширення асортименту безпечних для довкілля препаратів та визначення їх ефективності в боротьбі із шкідниками і хворобами лісу державною лісозахисною службою постійно проводяться випробовування нових препаратів.

3.8. Здійснення державного санітарного нагляду

Державний санітарний нагляд та контроль постановою Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 року покладено на орган, створений у ході реорганізації центральних органів виконавчої влади, – Держспоживслужбу.

Особливість діяльності Держпродспоживслужби в 2018 році полягала в тому, що реалізацію своїх повноважень Держпродспоживслужба здійснювала в умовах обмеження контрольно-наглядових функцій та реформування системи державного нагляду (контролю).

Протягом 2018 року діяльність Держпродспоживслужби була зосереджена на проведенні запобіжного державного санітарно-епідеміологічного нагляду, а саме на наданні адміністративних послуг, в тому числі документів дозвільного характеру, проведенні заходів щодо санітарної охорони території України та здійсненні поточного державного санітарно-епідеміологічного нагляду за об'єктами соціального значення тощо.

За оперативними даними під наглядом Держпродспоживслужби у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення в 2018 році знаходилось 362 313 об'єктів у тому числі об'єктів централізованого водопостачання – 11 074 дошкільних навчальних закладів – 12 327, загальноосвітніх навчальних закладів – 16 138, дитячих закладів оздоровлення та відпочинку – 9 022, оздоровчих закладів для дорослих – 1 857 лікувально-профілактичних закладів – 25 125, харчових об'єктів – 15 731), підприємств сільського господарства – 17 462, промислових підприємств – 29669, полігонів захоронення промислових відходів – 141, об'єктів поводження з твердими побутовими відходами – 5 500, сміттєзвалищ – 6 203, інших – 74 875.

У 2018 році працівниками територіальних органів Держпродспоживслужби з питань дотримання вимог санітарного законодавства перевірено 21786 об'єктів нагляду високого ступня ризику, що склало 6 % від загальної кількості об'єктів, які знаходилися під наглядом.

Із загальної кількості перевірених об'єктів на 8146 об'єктах встановлено порушення вимог санітарного законодавства, що склало 37,3 %.

Найвищий відсоток порушень було встановлено за результатами перевірок на об'єктах централізованого водопостачання – 77,8%, в оздоровчих закладах для дорослих – 60 %, на об'єктах поводження з твердими побутовими відходами – 54 % та на сміттєзвалищах – 80 %.

Значний обсяг роботи працівниками територіальних органів Держпродспоживслужби у сфері санітарного законодавства в 2018 році здійснювався також у складі комісій, які здійснювали комплексні комісійні перевірки.

Так, протягом минулого року в складі комісій перевірено 47 174 об'єктів, встановлено порушення вимог санітарного законодавства на 18 429 (39 %) об'єктах, що більше на 5 % ніж у 2017 році.

За результатами здійснених у 2018 році заходів державного нагляду (контролю) на підставі встановлених порушень санітарного законодавства накладено 280 штрафів, переважну кількість штрафів – 171 (61 %) накладено за встановленні порушення в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

За рішенням суду припинено діяльність одного промислового об'єкту в м. Києві, передано 105 справ до правоохоронних органів.

Працівниками територіальних органів Держпродспоживслужби з питань дотримання вимог санітарного законодавства в 2018 році ініційовано проведення 1 361 засідань Комісії техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, місцевим органам виконавчої влади та місцевого самоврядування надано 34 491 відповідних пропозиції, здійснено 28 959 заходів, у т.ч. обстежень, за ініціативою органів виконавчої влади та місцевого самоврядування і правоохоронних органів.

Здійснення лабораторних досліджень та випробувань у 2018 році під час здійснення заходів державного санітарного нагляду

У 2018 році під час здійснення заходів державного санітарного нагляду лабораторні дослідження та випробування для потреб Держпродспоживслужби здійснювались як лабораторіями, що перебувають у сфері управління Держпродспоживслужби, так і лабораторними центрами МОЗ України та іншими лабораторіями.

У 2018 році лабораторіями, що перебувають у сфері управління Держпродспоживслужби, всього досліджено понад 201 тис. проб за мікробіологічними показниками, не відповідало вимогам законодавства 10 660 проб, що склало 5,2 %.

Крім цього, для потреб Держпродспоживслужби лабораторіями, що перебувають у сфері управління Держпродспоживслужби здійснено лабораторні дослідження 74 646 проб за санітарно-хімічними показниками. у

За результатами досліджень, які проведені лабораторіями, що перебувають у сфері управління Держпродспоживслужби, за санітарно-хімічними показниками всього не відповідало 4 954 проби що склало 6,6 %.

Крім цього, у 2018 році цими лабораторіями проведено 13 825 досліджень об'єктів (питна вода, м'ясо, риба, молоко, овочі, лікарські рослини, ґрунт, будівельні матеріали тощо) на радіоактивність, відхилень не виявлено.

У випадках встановлення невідповідності якості колодязної води за гігієнічним нормативам та виявлення порушень щодо стану утримання колодязів власникам криниць та органам місцевого самоврядування надаються пропозиції та приписи про необхідність належного облаштування колодязів. Здійснюється інформування населення, у т. ч. і через засоби масової інформації щодо неприпустимості використання колодязної води для питних потреб у випадку перевищення вмісту нітратів, зокрема для приготування дитячого харчування, проводиться санітарно-просвітня робота з батьками, персоналом дитячих навчальних закладів, з працівниками медичних закладів.

Всього здійснено близько 1,2 млн лабораторних та інструментальних досліджень, випробовувань, вимірювань та експертиз. За результатами зазначеної роботи було встановлено понад 38 тис. (3,3 %) відхилень від вимог законодавства, видано понад 5 тис. приписів про їх усунення, 37 розпоряджень про заборону обігу/використання об'єктів санітарних заходів та складено 42 протоколи про правопорушення.

Висновки

Із 128 НС, що виникли у 2018 році, майже половина (61) – це НС медико-біологічного характеру, від яких постраждало 744 особи із 839, та загинуло 47 осіб із 168.

Погіршення соціальної, економічної та екологічної ситуації позначились на рівні медичної допомоги, стані імунізації, а відповідно й на рівні інфекційної захворюваності. Аналіз показав його зростання більш ніж на 18 % порівняно з 2015 роком. Це викликає занепокоєння, враховуючи що у попередні 14 років відмічалась стійка тенденція до зниження.

Незважаючи на зниження показників захворюваності по ряду нозологій, епідемічна ситуація з інфекційних хвороб в країні залишається нестабільною, зареєстровано рекордну кількість спалахів ГКІ за останні 20 років, 73,5 % з яких були пов'язані із порушенням суб'єктами господарювання елементарних санітарно-гігієнічних норм і правил на фоні відсутності нагляду і контролю.

Поширенню ГКІ сприяє зниження життєвого рівня населення, культури обслуговування на об'єктах, недотримання елементарних правил особистої гігієни, а також незадовільний стан об'єктів водозабезпечення, водогінних та каналізаційних споруд.

Також слід зазначити, що на таке становище інфекційної захворюваності певною мірою вплинуло суттєве обмеження контрольно-наглядових функцій повноважних органів та реорганізація санітарно-епідеміологічної сфери медицини.

Як і раніше серйозною проблемою залишається відсутність в країні власного виробництва імунобіологічних препаратів для діагностики та профілактики інфекційних хвороб, протималарійних, імунодіагностичних препаратів та дезінфектантів. Поставки препаратів не завжди відповідають потребам.

Рівень імунізації в Україні, не зважаючи на позитивну динаміку 2018 року, залишається заниженим і не досягає необхідних 95 % за всіма плановими вакцинаціями.

З метою обмеження поширення сказу в Україні Держпродспоживслужбою здійснюється комплекс ветеринарно-санітарних заходів, епізоотологічний і епідеміологічний моніторинг, системна парентеральна імунізація домашніх тварин та пероральна імунізація диких м'ясоїдних тварин.

Ситуацію щодо захворюваності на сказ серед людей і тварин ускладнює незадовільне вирішення проблеми регулювання чисельності безпритульних та диких хижих тварин, внаслідок чого чисельність лисиць у більшості регіонів значно перевищує епізоотичний поріг (1,0 голова на 1000 га). Також досить повільні темпи імунізації диких хижих тварин пероральними вакцинами.

Нормативна база з питань психологічного захисту населення є досить сучасною, але координаційна роль центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту в її створенні не відслідковується.

Також ускладнює процес психологічного захисту населення той факт, що на даний час не визначена єдина концепція та алгоритм надання екстреної психологічної допомоги, потребує уточнення формула залучення кількості психологів пропорційно до кількості постраждалого населення, яке опинилось в осередку надзвичайної ситуації (події). Також відсутній механізм залучення волонтерів – психологів.

Не менш важливою проблемою є оцінка психологічних ризиків населення, що перебуває в зоні антитерористичної операції. Перелік психологічних ризиків дозволить створити концепцію мінімізації негативного впливу АТО, та розробити заходи щодо зменшення та нейтралізації негативних психічних станів і реакцій серед постраждалого населення.

Значення управління у сфері забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя важко переоцінити, адже йдеться про забезпечення умов життєдіяльності всього суспільства, про його безпеку, а, отже, національну безпеку держави Україна. Проте у ході реорганізації ЦОВВ забезпечення санітарно-епідеміологічного розділено між двома органами виконавчої влади: питання санітарного нагляду та контролю покладено на створений у ході орган – Держспоживслужбу, а контроль за епідситуацією – на управління громадського здоров'я МОЗ України, без чіткого визначення та розмежування функцій та повноважень. Поки ще рано робити висновки щодо наслідків такої реформи, однак такі зміни навряд чи можуть позитивно вплинути на якість здійснення санітарно - епідеміологічного нагляду.

В Україні підтримується стабільна і контрольована епізоотична ситуація. Проте відмічається різке зростання захворюваності тварин АЧС. Ветеринарній службі доводиться працювати у режимі пожежної команди. Це зазначали навіть експерти Єврокомісії. Ключова проблема — нестача ресурсів (людських і фінансових) для боротьби з АЧС, а тому дуже часто потрібні заходи проводяться із запізненням. Тобто контамінована продукція встигає поширитися за межі карантинної зони.

Аналіз фітосанітарного моніторингу свідчать, що за вегетаційний період у 2018 році фітосанітарний стан характеризувався, як помірно напружений. На переважній більшості площ не спостерігалось масового розвитку шкідливих об'єктів, які б призвели до загибелі врожаю. Однак, деякі з понад 400 ентомологічних і фітопатологічних об'єктів, за якими ведеться фітосанітарний нагляд, змушували сільгоспвиробників витратити додаткові кошти для збереження врожаїв.